

May Britt Drugli

Gode relasjoner gir god utviklingsstøtte til barn

Samspillsarbeid i barnehagen

Innledning

Denne artikkelen er skrevet utfra de erfaringer man i Trondheim kommune har med å benytte samspillmetoden Marte meo bl.a. i barnehager (Drugli 1994). Trondheim kommune har siden 1991 hatt ulike prosjekt der man har anvendt den nederlandske Marte meo-metoden i faglig utviklingsarbeid innen hjelpetjeneste, helsestasjon, barnehage og skole.

Marte meo-metoden bygger på kunnskap fra kommunikasjonsteori og nyere, samspillsbasert utviklingsteori. Metodens arbeidsredskap består av video-opptak av samspillsituasjoner, analyse av samspill i henhold til enkle kommunikasjonsprinsipper og en ressursorientert rådgivingsform, der det legges vekt på å identifisere positivt samspill eller muligheter for dette.

Metoden er opprinnelig utviklet for å gi familier med ulike former for oppdragelsesproblemer en kortvarig og intensiv hjelp i hjemmet. Foreldrene skal hjelpes til selv å hjelpe sine barn. Det legges vekt på allerede eksisterende elementer av positivt samspill, ikke på problemer eller negativt samspill. Målet er å få foreldrene til stadig å anvende mer av den kompetanse de allerede har, eller til bedre å utnytte de positive muligheter som ligger i samspillet. Samspillsanalysen og rådgivningen blir konkret og handlingsrettet fordi den bygger på video-

opptak av samspill der de som får rådgivning er de sentrale aktører. Familiens praksis blir felles fokus for både foreldre og veileder.

Ulike utprøvinger har etterhvert vist at Marte meo-metoden også kan anvendes for å jobbe med andre former for samspill enn mellom foreldre og barn. Metodens kommunikasjonsprinsipper har en allmenngyldig karakter og kan lett overføres til samspill mellom barn og andre voksne, f.eks. barnehagepersonalet, barn og andre barn, barnehagepersonale og foreldre osv.

Faglig tenkning som ligger til grunn for anvendelse av Marte meo-metoden i barnehagen

Som premiss for Marte meo-metoden ligger at kommunikasjon er grunnstenen i alle typer mellommenneskelige relasjoner. I samspillet med de personer man omgås og som betyr noe for en i dagliglivet, finner man ut hvem man er, hva man er verdt, hvordan man ønsker at andre skal oppfatte en, hvordan relasjoner utformes og vedlikeholdes osv. Via kommunikasjon med andre får verden mening og struktur, man får en forståelse av det som skjer og man kan selv få mulighet til å påvirke og kontrollere noe av dette.

Som følge av samfunnsutviklingen tilbringer barn mindre tid i familien enn før, og de tilbringer mer tid i barnehage og skole. Dette fører til at de offentlige institusjonene blir stadig viktigere for barns totale utvikling, ikke bare den kognitive. Parallelt med denne utviklingen er det mange foreldre som uttrykker usikkerhet i forhold til utøvelsen av sin foreldrefunksjon. Stadig flere foreldre synes å ha behov for støtte og veiledning for å kunne være trygge i sin oppdragerrolle. De som jobber med barn bør derfor være i stand til å sikre barnet kvalitativt gode relasjoner både ved å være bevisst på sitt eget samspill med barna og ved å kunne støtte foreldre.

Foreldre-barnrelasjonen

Barnet lærer seg basisferdigheter i kommunikasjon i det tidlige samspillet med sine foreldre. Via gjentatte erfaringer lærer barnet å samordne sine intensjoner med andres, det lærer å gi og ta tur, det utvikler et gjensidig forhold til sine omgivelser og følelsesmessige bånd til omsorgspersonene. Dette innebærer at et godt samspill mellom foreldre og barn er en unik læringsarena der barnet får tilført et hensiktsmessig repertoar og en positiv selvtillit i forhold til å inngå relasjoner til andre personer, både barn og voksne. Kvaliteten på foreldre-barn

relasjonen vil gi barnet en mer eller mindre hensiktsmessig basiskompetanse i det å kunne inngå i relasjoner til andre. (Frønes 1994, Ogden 1995.)

Foreldre-barn samspill utgjør barnets første, og på mange områder mest betydningsfulle utviklingsmiljø. Årsaken til at kvaliteten på dette forholdet får så stor betydning for barnets utvikling, er de sterke følelsesmessige båndene som etableres i det første samspillet. Barnet er født med en meget sterk motivasjon for å knytte seg tett til sine nærmeste omsorgspersoner. Båndene mellom barn og foreldre blir sterke nesten uansett om de er positive eller negative for barnet. Man kan si at foreldre-barn forholdet vil danne et filter for barnet, som i større eller mindre grad utfra situasjon og alder, påvirker alle andre relasjoner og stimuli som barnet utsettes for. Et nært, trygt og stimulerende foreldre-barn forhold vil legge et godt grunnlag for at barnet skal kunne nyttiggjøre seg annen stimulering og andre relasjoner. Barnet vil få en slags beskyttelse mot senere problemutvikling. Mens et dårlig forhold både vil binde opp barnets energi på en hemmende måte og gi barnet dårlige atferdsmodeller, slik at barnet ikke nødvendigvis greier å nyttiggjøre seg nye utviklingsmuligheter.

På grunn av de sterke båndene mellom foreldre og barn, vil det foreldrene står for og formidler alltid få stor effekt på barnet. For at barnet skal kunne utvikle seg på andre arenaer enn i hjemmet, f.eks. barnehagen, er det av stor betydning at foreldrene støtter opp under det barnet opplever der. For å sikre effekt av tiltak som settes i verk overfor barnet i barnehagen, kan det derfor være av uvurderlig betydning at foreldrene går god for tiltaket og aller helst er involvert i det.

Barn-voksen relasjonen i barnehagen

Når barnet begynner i barnehage eller på skole, vil det etablere et forhold til andre voksenpersoner som gjerne også får stor betydning for barnets utvikling. Det kan se ut som om barnehageansatte ofte underkjenner sin betydning for barns utvikling, og at de derfor blir mindre betydningsfulle enn de burde være i dagens samfunnssituasjon. Det bør være et mål at barnehageansatte ser på seg selv som signifikante modeller for barns utvikling. (Sagbakken 1993)

Barnehagepersonalet må være villig til å inngå i tette relasjoner til barnet, fordi små barn har et sterkt behov for å knytte seg til daglige omsorgspersoner. Små barn trenger en trygg base i form av en trygg tilknytning for å kunne dra nytte av de utviklingsmuligheter som ligger i miljøet. Dette er svært viktig for barn under 3 år, og det er viktig for barn med en utrygg utviklingshistorie. Uansett om barnet har et godt eller dårlig forhold til sine foreldre, er det viktig at personalet tar ansvar for selv å utvikle et trygt og tett forhold til barnet. Barn skal ikke føle at de er forlatt av sine omsorgspersoner i løpet av barnehagedagen, de skal oppleve at de er sammen med andre omsorgspersoner. Små barn har evne til å knytte seg til flere omsorgspersoner hvis forholdene legges til rette utfra barnets behov.

Dette stiller imidlertid store krav til personalet i forhold til å åpne opp for nærhet til det enkelte barn.

Også større barn trenger at de voksne som de omgås daglig er villig til å gå inn i et samspill med barnet, der den voksne «ser» barnet, er sensitiv overfor barnets signaler og ikke minst gir barnet hensiktsmessige responser utfra en tydelig voksenrolle. Alle barn trenger at de voksne på enhetene bryr seg om barnet og at de åpner opp for et samspill preget av nærhet og gjensidighet. (Lind 1990)

For barn som har en utrygg eller negativ relasjon til sine foreldre, kan det ha avgjørende betydning for barnets utvikling at det utvikler en positiv relasjon til og et godt samspill med andre nære voksne. I noen tilfeller kan dette faktisk være nok til å kompensere for et dårlig omsorgsmiljø i hjemmet, eller i hvert fall minske skadevirkningene av det. Barnehage og SFO blir gjerne brukt som tiltak til barn som har ikke gode nok omsorgsbetingelser hjemme, noe som igjen viser hvor stort ansvar som påhviler de som jobber med barn når det gjelder å legge tilrette for utvikling av gode relasjoner mellom barn og voksne på enheten.

Barn trenger stabile ledsagere for å kunne nyttiggjøre seg og utforske sitt miljø. Barnet utvikler seg ikke i et vakuum der det gjør seg sine erfaringer på egen hånd. Barnet lærer mer og går lenger i sin utforskning når det har en interessert voksen ved sin side enn når det er alene. (Klein 1990) Den voksne må kunne utvide barnets erfaringer og vise barnet nye muligheter, samt støtte barnet slik at barnet gradvis mestrer mer selv. Det er verdt å nevne at barn lærer mest av mennesker de er knyttet til og som de liker.

Det er av betydning for barnets trivsel, utvikling og læring at det er sammen med voksne som trives og som synes at samværet med barna gir dem noe. Det er i stor grad de voksnes personlighet og engasjement som virker oppdragende på barna, ikke ulike pedagogiske metoder. (Sagbakken 1993)

De sosiale forkunnskaper som barnet møter med når det begynner i barnehage/skole, får stor innvirkning på hvordan barnet kan nyttiggjøre seg barnehage/skole som arena for positiv utvikling. De barna som ikke har utviklet gode relasjonsferdigheter via sitt samspill med foreldrene, vil ofte få problemer med å etablere nye positive relasjoner både til andre barn og voksne. Hvis de voksne

ikke er bevisst på dette, vil de barna som trenger miljøet på enheten mest greie å nyttiggjøre seg det minst.

Forskning blant barn som har hatt dårlige omsorgsbetingelser i hjemmet, men som allikevel har greid seg rimelig bra senere i livet, viser at disse barna alltid har

hatt minst en stabil annen voksen som har brydd seg om barnet. Dette er ofte en lærer, trener osv. (Clæzon 1996) Voksne som har et tett forhold til barn, vil også raskt være istand til å identifisere problemutvikling og dermed kunne bidra til tidlig hjelp og støtte. Det ligger derfor store muligheter for forebyggende effekt i det å legge vekt på oppbygging av gode relasjoner mellom voksne og barn på enhetene.

I mange tilfeller vil det å ha et godt forhold til foreldrene være nødvendig for å etablere et godt forhold til barnet. Noen barn må se at foreldrene synes relasjonen mellom nye voksne og barnet er i orden, før de vil etablere et forhold til den voksne. Man bør knytte sin kommende relasjon med barnet til barnets trygghet i den allerede etablerte relasjonen til foreldrene. Dette kalles av noen teoretikere for å la de kjente voksne «triangulere» barnet til nye voksne. (Øvereide 1995)

Barn-barn relasjonen i barnehagen

Nyere forskning viser at andre barn har en unik betydning for enkelte utviklingsområder. De utgjør på en måte en egen viktig sosialiseringsarena. (Frønes 1994, Lamer 1995 og Ogden 1995) Det er særlig i forhold til videreutviklingen av kommunikativ kompetanse at andre barn har stor påvirkning. (Frønes 1994) Å være inkludert i vennerelasjoner viser seg også å være viktig for å utvikle en positiv identitet og sosiale normer. Aksept eller avvisning blant kamerater og i skolemiljøet er avgjørende for hvilke referansegrupper barnet velger seg. Noe som igjen påvirker barnets utvikling i stor grad. (Ogden 1995)

Den faktor som i størst grad synes å påvirke hvorvidt barnet blir inkludert i vennerelasjoner, er sosial kompetanse. Relasjonsferdigheter, som igjen henger nøye sammen med kommunikasjonsferdigheter, er kjernen i sosial kompetanse. (Ogden 1995)

Barns lek og samvær med hverandre stimulerer utviklingen av kommunikasjonskompetanse på en effektiv måte. I leken foregår det avanserte forhandlinger på mange plan samtidig. Barn vil derfor streve for å utvikle sin evne til å kommunisere og forhandle når de er sammen med andre barn, fordi manglende kompetanse kan gi store følger i form av dårlig status og liten mulighet til å påvirke lekens rammer og innhold.

Sammen med voksne vil ikke barnet ha det samme behovet for å fungere godt kommunikativt. De fleste voksne vil være villig til å tolke, hjelpe og forstå barnet uansett.

I relasjonen til andre barn, lærer barnet en annen virkelighet enn den de møter sammen med foreldre og andre voksne. De lærer også at de må kommunisere ulikt med ulike barn for å oppnå det de ønsker. Med sine mange

relasjonsmuligheter barn imellom, ligger det et stort utviklingspotensiale i barnehagens barnegruppe. Lek og barns kommunikasjon foregår på mange plan samtidig. Konkurrans og sosiale posisjoner er viktige dimensjoner i lek. Barns uttrykksform omkring disse temaene er ofte både forkledd og indirekte, og for å fungere godt må barn inneha mye sosial kompetanse. Sammen med andre barn videreutvikles de sosiale ferdighetene bl.a. fordi det er nødvendig for å oppnå posisjoner, og mangel på slike ferdigheter får negative konsekvenser. (Frønes 1994)

I førskolealder vil barnet via lek utvikle kommunikative ferdigheter i forhold til både språk, fortolkning og strategi. Barna må kunne tolke budskap utfra lekens kontekst, og de må kunne forhandle om og forandre kontekst. Budskapene de gir hverandre er ofte både tvetydige og diffuse, de må derfor ta i bruk mange tolkningskoder for å forstå hverandre. Det er sjelden nok å lytte til det som blir sagt. Barn utgjør med andre ord en krevende utviklingsarena for hverandre. (Frønes 1994)

Barn trenger leken og de horisontale relasjonene til andre barn for å utvikle tilstrekkelig avansert kommunikativ kompetanse. Og det gjør barnehagen til en meget viktig utviklingsarena. Det er her små barn møtes i det moderne samfunn. Man kan legge opp til ulike utviklingsmuligheter for barna, bl.a. ved å anvende større eller mindre grad av struktur i situasjoner. (Frønes 1994)

De barna som møter i barnehage og skole med dårlige sosiale forkunnskaper, og dermed hadde behøvd barnegruppen for å få nye utviklingsmuligheter, blir gjerne ekskludert fra vennerelasjoner. Disse barna vil trenge støtte fra voksne i daglige samspillsituasjoner for gradvis å bygge opp sine sosiale ferdigheter med det mål at de skal bli inkludert i lek og vennerelasjoner. Det å fremme barns sosiale kompetanse krever aktive voksne som jobber systematisk og målrettet med dette utviklingsområdet. Det er sjelden at denne utviklingen går godt nok av seg selv. (Ogden 1995) Dette er også et felt som egner seg særlig godt for samarbeid med foreldrene, for at alle voksne rundt barnet jobber sammen og stimulerer barnet noenlunde likt. Trolig er det på dette området mest å hente hvis man lykkes i å støtte foreldrene til selv å støtte barnet. Men uansett er det viktig at barnehagen tar et selvstendig ansvar for å støtte opp under barns sosiale utvikling. For selv om det er slik at familien spiller den sentrale rolle for utvikling av sosial basiskompetanse, så spiller de offentlige oppdragelsesarenaene en større rolle enn tidligere.

På skolen vil barn som møter med dårlig kommunikativ kompetanse trolig få enda større problemer enn i barnehagen, fordi skolen har færre voksne tilgjengelig for barnet. Barnet vil derfor i enda større grad være «overlatt» til barnegruppen, og hvis det er ekskludert herfra vil det gi barnet en isolert posisjon helt uten nye

sosiale læringsmuligheter. (Frønes 1994)

Foreldresamarbeid

Barn trenger mest mulig helhet og sammenheng i sitt miljø. Det er fremmende for barns utvikling hvis det er forbindelse mellom de ulike arenaene barnet opptrer på. Og det er særlig foreldrene som er viktige for å binde sammen barnets tilværelse. (Bronfenbrenner 1979) Kvaliteten på barnehagens foreldrearbeid, f.eks. barnehagens evne til å etablere gode samarbeidsallianser med foreldrene, er sannsynligvis av avgjørende betydning for barnets trivsel og mulighet til å dra full nytte av barnehagetilbudet.

Enda viktigere er et godt samarbeid mellom barnehage og foreldre hvis barnet har problemer som må løses. Effekten for barnet blir langt større hvis alle som omgir det går sammen for å finne løsninger, enn om de opptrer ulikt overfor barnet.

Foreldre besitter naturlig nok mye kunnskap om eget barn. Dette er en ressurs som de fleste barnehager kunne utnyttet bedre. Det foreldre kan fortelle om eget barn og dets livsverden, kan være av stor betydning for å forstå barnet og dets behov for støtte i barnehagen. Det er viktig for barn at de blir sett på som et «helt» barn, og ikke bare blir gitt en begrenset rolle, f.eks. det å være barnehagebarn. Ved at foreldre og barnehagepersonale utveksler sin kunnskap om barnet, vil alle barnets sider tre frem for alle barnets viktige nærpersoner.

De barna som er i barnehagen fordi de har for dårlige oppvekstbetingelser hjemme, er de barna som er aller mest avhengig av å få et utviklingsfremmende barnehagetilbud. Det er derfor de som også aller mest trenger at det er et godt samarbeid mellom foreldrene og barnehagen. Hvis man ikke fra barnehagens side greier å etablere et godt samarbeidsforhold til disse foreldrene, vil barnehagetilbudet kunne bli et alt for dårlig tiltak for å sikre barnets utvikling. (Lind 1990)

Foreldreveiledning

For mange foreldre vil barnehagepersonalet være personer de har tillit til og som det er naturlig å søke råd hos i spørsmål omkring barnet. De fleste foreldre vil i perioder av barnets utvikling oppleve det som nyttig å ha noen å drøfte oppdragelsespørsmål med.

For å bli gode rådgivere er det viktig at personalet kan opptre støttende og om nødvendig tilføre foreldre kompetanse på en slik måte at de får hjelp til selvhjelp. De må kunne ta utgangspunkt i det foreldrene selv ønsker hjelp til og bygge på de ressurser foreldrene selv har. Det er videre viktig at personalet har en løsningsorientert tilnærming, der foreldre støttes på å finne egne løsninger som

passer dem. Alle er mer motivert for å ta i bruk løsninger de selv kommer frem til, enn løsninger presentert av andre.

For at barnehagen skal bli en god foreldreveileder, er det viktig at personalet er i stand til å etablere en tillitsfull kontakt med foreldrene. Dette krever bl.a. at de møter alle foreldre med respekt og åpenhet. Personalet bør kunne opptre som en støttespiller for foreldre når foreldrene selv ønsker det, og de kan tilby foreldre ulike former for støttetilbud, f.eks. i grupper. Det viser seg at veiledning i gruppe både er en form som foreldre ønsker og som øker sjansen for endring og varig effekt av endring. Men uansett form, er det viktig å lytte til det foreldrene selv har å formidle og så støtte dem i å finne egne løsningsforslag. Mange foreldre i dag trenger støtte for å tro på egen kompetanse til å oppdra eget barn.

I Barne- og familiedepartementets «Foreldreveiledningsprosjekt», har man nedfelt følgende syv prinsipper for gjennomføring av foreldreveiledning:

- etablering av tillitsfull kontakt
- positiv redefinering av barnet
- aktivering av omsorgsgiver i forhold til ulike tema
- påpeking av positive trekk ved omsorgsgivers nåværende praksis
- verbalisering og ledet bevisstgjøring av hva som er godt samspill
- dele erfaringer i gruppe
- personliggjort og innlevende formidlingsform.

(Hundeide 1996)

Disse prinsippene skal motvirke en instruerende form for veiledning, og sikre at foreldrene selv blir aktivisert. Formidling og sensitivisering blir mer effektiv jo mer aktiv foreldrene er. (Hundeide 1996) Veilederen skal ikke gripe inn i foreldres praksis, men understøtte og bevisstgjøre de sider ved omsorgspraksis som er viktige for barnets positive utvikling.

Et foreldrearbeid som i stadig større grad åpner opp for foreldres engasjement og medvirkning, vil nødvendigvis innebære at personalet i mange tilfeller må endre på både holdninger og arbeidsrutiner. Det krever igjen at personalet er trygge på sin egen faglighet og kompetanse.

Arbeid med utsatte familier

Når barnehagen er bekymret for et barn, og foreldrene selv ikke inviterer til samarbeid, er det viktig at man ikke venter for lenge med å ta opp sin bekymring selv om det oppleves som vanskelig. Ved å holde fokus på barnet, barnets behov og det felles ansvar man har for å finne løsninger for barnet, kan man unngå at slike samtaler blir preget av moralisme og kritikk av foreldrene.

I arbeid med risikobarn, der barnet f.eks. har fått barnehageplass som et

barnevernstiltak, må barnehagen samarbeide tett med foreldre selv om andre instanser er inne i saken. Det vil være barnehagen som har den daglige kontakten med familien, og som derfor også bør kunne gi familien noe av den daglige støtten de trenger.

Barn som lever under omsorgsviktende forhold i hjemmet, vil være helt avhengig av et godt barnehagetilbud for å få sikret sin utvikling. Det er derfor viktig at personalet greier å samarbeide med foreldrene på en slik måte at foreldrene kan hjelpe barnet sitt til å trives i barnehagen. Hvis foreldrene er mistenksomme og kritiske i forhold til personalet, vil dette kunne forstyrre barnets mulighet til å etablere trygge relasjoner i barnehagen.

I arbeidet med denne gruppen foreldre, må personalet kunne legge all prestisje til side og samarbeide med foreldrene utfra foreldrenes ståsted. For barnets skyld må personalet godta foreldrene som de er. Hvis man føler at samarbeidet stopper opp og at de råd man gir ikke blir tatt imot eller fulgt opp, må man prøve seg på nye strategier for samarbeid. Det har aldri noen hensikt å stadig gjøre mer av det som ikke virker.

Om nødvendig må barnehagen avklare sitt forhold til barnevernet i slike saker. Barnehagen bør ikke oppleve at kontrollfunksjonen er deres viktigste oppgave. Deres primære oppgave er å støtte barnet, og derfor trenger de også å ha et så godt forhold til foreldrene som mulig. Men det å være barnets støttespiller betyr først og fremst at man ikke må overidentifisere seg med foreldrene og av den grunn overse barnets signaler på at det ikke har det godt. Man har et stort ansvar for på barnets vegne å reagere og melde fra når barnets situasjon virker bekymringsfull. Barnehagepersonalet vil i mange tilfeller være de som foruten

foreldrene kjenner barnet best, og som derfor også har mulighet til raskt å oppdage barnets symptomer på at noe er galt.

Det å være opptatt av et godt samarbeid med foreldre betyr ikke at man skal tåle at barnet lever under for dårlige forhold. Det betyr mer at man skal være redelig i sin kontakt med foreldrene, og ikke gjøre ting bak deres rygg. Et tillitsforhold innebærer også at man tar opp vanskelige tema, det har mer med måten man tar opp ting på enn hva man tar opp. Å møte foreldre med respekt innebærer også å bidra til å stoppe dem i å utøve destruktiv atferd overfor barnet.

Kommunikasjonsprinsipper som arbeidsredskap i samspillsanalyse og samspillsendring

Når man studerer kommunikasjonen i et samspill, vil man kunne se hva det er som skaper identitet, nærhet, kontakt og utvikling mellom aktørene. Kommunikasjonen skaper, opprettholder og forandrer mønster for samspill. Ved å endre på kommunikasjonen, kan man fremme prosesser som endrer kvaliteten i samspillet. Dette er utgangspunktet for f.eks. å gi samspillsorientert veiledning til barnehagepersonale, gjerne knyttet til barn som trenger ekstra støtte i daglige situasjoner. Man prøver å sikre at barnet får inngå i daglig samspill som har en slik kvalitet at det fremmer barnets utvikling. Det viser seg ofte at voksne trenger å bli mer bevisst på egen kommunikasjonspraksis for å lykkes med dette. Også når det gjelder personalets møte med foreldre synes det som om personalet opplever bevisstgjøring på egen kommunikasjonspraksis som nyttig.

Skal man skape endring i samspillet mellom barn-personale eller mellom foreldre-personale, er det personalet som må ta ansvar for denne endringen ved å endre sin kommunikasjon og se om dette igjen skaper endring hos den andre parten. Skal man skape endring i samspillet mellom barn og foreldre, er det foreldrene som må endre på sin kommunikasjon. Om nødvendig bør personalet kunne støtte foreldrene i forsøk på å prøve ut dette.

For å bli gode samspillsrådgivere, virker det som om det er hensiktsmessig for barnehagepersonale å gjøre seg kjent med kommunikasjonsprinsipper og samspillskvalitet gjennom bevisstgjøring på egen praksis i samspill med ulike aktører.

Marte meo-metodens kommunikasjonsprinsipper:

De kommunikasjonsprinsippene man jobber med i Marte meo-metoden, er enkle og allmenngyldige og de kan beskrives slik:

Initiativ

Det første man ser etter, er hvordan samspillsekvensen starter. Hvem tar hvilket initiativ? Er dette et hensiktsmessig initiativ utfra situasjon og aktører? Blir initiativet mottatt og fulgt opp? Man er særlig opptatt av barnets initiativ og hvorvidt disse mottas og følges.

Når det gjelder samspill særlig med små barn, vil god kvalitet være avhengig av at den voksne har sin oppmerksomhet rettet mot barnet, er sensitiv overfor de signaler barnet sender ut, både verbale og nonverbale og til en viss grad forsøker å følge disse. Barnets mulighet for læring og utvikling lettes når det tas utgangspunkt i det barnet selv er opptatt av. (Mjeldheim 1993)

Når den voksne tar initiativ til samspill, er det viktig å tilpasse dette i tid og form til barnet/barna. Mange misforståelser i samspill har med det å gjøre at partene ikke er oppmerksomme på hverandre og derfor ikke fanger opp hverandres signaler.

Dårlige samspillsekvenser er ofte preget av liten grad av gjensidighet, særlig for barnets del. Den voksne legger alle premisser og forventer at barnet skal følge opp. (Rød Hansen 1991)

Positiv bekreftelse

Fra første stund kan barnet oppfatte uttrykk for kjærlighet, glede, avvisning og sorg. Det er viktig for barnets trygghet at omsorgspersonene viser positive følelser når de er sammen med barnet.

Det er videre viktig for barnets utvikling at dets positive og hensiktsmessige initiativ blir mottatt og bekreftet positivt. En slik positiv bekreftelse kan foregå på mange ulike måter, ved blick, smil, imitasjon, verbal benevnelse av det barnet gjør, et svar, en handling osv. Det er viktig for barnet at den positive bekreftelsen er samstemt verbalt og nonverbalt.

Via positiv bekreftelse vil barnet få hjelp til å identifisere det positive ved sin atferd, det som det er verd å gjenta. Barn vil søke positiv bekreftelse når dette er

mulig å oppnå, og vil derfor helst gjenta atferd som fører til dette.

Barn er så avhengige av bekreftelse og respons på sine initiativ at de heller søker negativ respons enn ingen i det hele tatt. Det verste for et barn er å bli oversett. Det er til stor fare for et barns utvikling hvis det lever i et omsorgsmiljø der det for det meste ikke blir sett. (Watzlawick 1967)

Positiv bekreftelse gir barnet et godt fundament for videre utvikling. Ved at omsorgspersonene ser barnet og bekrefter det positivt, vil barnet lære å gjøre det samme overfor andre. Dette er en viktig sosial ferdighet.

Foreldre som selv har fått lite positiv bekreftelse kan ha vansker med selv å gi dette til sine barn. I en Marte meo intervensjon vil foreldrene få positiv bekreftelse når de gir dette til barnet. Deres selvbilde vil styrkes samtidig som de hjelpes til å utvikle barnets positive selvbilde. (Askeland 1991-1994)

Markering av overganger i samspillsituasjoner

Dette innebærer at det markeres tydelig for barnet når en situasjon/sekvens starter og slutter. Det er viktig at barn får hjelp til å samle sin oppmerksomhet, enten ved at den voksne påkaller barnets oppmerksomhet eller ved at den voksne justerer seg til det barnet er opptatt av. Felles gjensidig oppmerksomhet er viktig for god kommunikasjon og samspill. (Hundeide 1996)

Ved at overganger blir markert, skapes det oversikt for barnet. Barnet vet når det kan forvente seg hvilken form for oppmerksomhet fra den voksnes side. Barnet blir gitt anledning til å organisere seg i forhold til det som foregår, og i forhold til der den voksne har sin oppmerksomhet. Dette er særlig viktig i situasjoner med mange aktører. Det er nok ikke tilfeldig at overgangssituasjoner i barnehagen, f.eks. før og etter måltid, beskrives som vanskelige der særlig urolige barn får problemer med å fungere.

Turtaking

Allerede det lille spedbarnet er innrettet på et gi og ta-mønster i sitt samspill med andre. Barnet tar naturlig en pause etter selv å ha vært aktiv, det gir tur til andre, og det venter til den andre er ferdig før det selv tar sin tur. Dette er en mønster for samspill som barnet trenger hjelp til å beholde og videreutvikle ved at omsorgspersonene selv praktiserer det å ta tur hver sin gang. Mange foreldre har en tendens til å være for aktive i sitt samspill med barnet, de glemmer å vente og

gi barnet sin tur.

Det er en viktig sosial egenskap å kunne praktisere turtaking, man må både kunne ta sin tur i et samspill og man må kunne gi tur til andre. Mange barn trenger støtte for å greie dette. Noen barn greier ikke å kreve sin plass på egen hånd, mens andre trenger støtte for å gi rom for andre. Dette kommunikasjonsprinsippet omfatter både selvkontroll og selvhevdelse fra barnets side, begge helt nødvendige sosiale ferdigheter. (Ogden 1995)

I en gruppe vil det å ta hver sin tur ofte føre til samtaler der man bygger på hverandres kommentarer og utvider temaet etterhvert som kommunikasjonen går sin gang. Man får i gang positive kommunikasjonspiraler.

Når turtakingsprinsippet ikke fungerer, vil samspillet kunne virke kaotisk der alle tar sin tur samtidig og bare er opptatt av egne innspill. Eller det vil føre til en klar skjevfordeling av hvem som får tur, der noen dominerer mens andre ikke kommer til i hele tatt. Barn som lever i slike samspillmønstre vil ofte få problemer med sin sosiale fungering.

Benevnelse som redskap for å berike og/eller strukturere barnets erfaringer

I et godt samspill vil den voksne på en naturlig måte sette ord på det som foregår her og nå, samt berike og utvide dette på ulike måter. Det settes ord på barnets følelser, oppmerksomhet og handlinger. Det settes også ord på andres følelser og handlinger og på sammenhenger mellom det som foregår her og nå og fortid/fremtid, på årsak-virkningsforhold osv. På denne måten utvides barnets horisont og barnet tilføres nyttig kunnskap via vanlige hverdagssituasjoner.

Det er viktig at benevnelsen skjer på en naturlig måte som er tilpasset barnets virkelighet og forståelse. Barnet vil da trenes på å søke etter det som går ut over det rent umiddelbare. Barnet lærer noe grunnleggende om det å lære ved hele tiden å lete etter mer kunnskap. (Klein 1990) Barn som lever i et stimulerende hverdagsmiljø, der det tas utgangspunkt i barnets eget fokus og egne erfaringer, vil ha et stort fortrinn når det gjelder kognitiv utvikling.

Benevnelse er også et godt redskap for å strukturere barnets aktivitet. Ved å benevne trinn for trinn det barnet gjør eller kan/skal gjøre, støttes både barnets oppmerksomhet i situasjonen og barnets mulighet til å lykkes med den oppgave det holder på med. Barnet får via gjentagelser «kodet» inn gangen i ulike situasjoner og blir etterhvert mer og mer selvhjulpen.

Dele gleder og positive opplevelser

Barnets trivsel øker når det lever i en atmosfære preget av glede og positiv kontakt, der det er naturlig spontant å dele hverandres gode opplevelser.

Barnet trenger både å oppleve at andre lar seg påvirke av barnets glede, og å kunne dele andres positive opplevelser.

Positiv ledelse

Det er den voksne som må lede samspillet ved å ha rimelig kontroll over det som skjer. Kontrollen må utøves med stor grad av gjensidighet i forhold til barnet.

Situasjoner må tilrettelegges for barnet slik at det har mulighet for å lykkes og gradvis utvider sitt mestringsrepertoar. Det må klargjøres for barnet hva det får og kan gjøre, og barnet må få støtte skritt for skritt slik at barnets handlinger leder frem til det ønskede resultatet.

Når barnet må stoppes eller når negativ atferd må fornektes, er det viktig for barnet at det får et alternativ slik at det også vet hva som er tillatt. På den måten gis barnet en mulighet for løsning og konklusjonen blir positiv for barnet. Når barnet i slike tilfeller gjør det den voksne foreslår, er det viktig at barnet får positiv bekreftelse. På den måten støttes barnets læring av hvilken atferd det er verdt å gjenta.

Det er ikke noe mål å unngå konflikter mellom barn og voksne, de er og skal være en del av det naturlige samspillet. Det som er viktig er at den voksne opplever at hun kan lede samspillet på en slik måte at hun via egen kommunikasjon har mulighet til å reetablere en positiv atmosfære og et hensiktsmessig samspill etter konflikten.

Voksne som ikke praktiserer dette prinsippet er ofte på etterskudd i forhold til barnet. Barnet får høre hva som ikke er tillatt etter at barnet har rukket å gjøre nettopp det. Et slikt samspill fører lett til negative «nei-spiraler» med stor grad av korrigeringer og risiko for mye avvisning av barnet.

I samspill som har brutt sammen, opplever den voksne ofte at det er det mest dårlig fungerende barnet som leder og legger premissene for samspillet. De voksne har gjerne gitt opp og dermed gjort det mulig for barnet å ta ledelsen i samspillet. Men et barn kan aldri ta et slikt ansvar. Det er et klart voksenansvar å

sikre at samspill der barn inngår fungerer på en utviklingsfremmende måte. (Juul 1988)

Anvendelse av kommunikasjonsprinsippene i samspill mellom foreldre-personale

De kommunikasjonsprinsippene som anvendes i Marte meo-metoden, er så allmenngyldige at de kan anvendes i analyse av samspill også mellom andre aktører enn barn-foreldre. Når man f.eks. studerer gode samtalsituasjoner mellom foreldre og personale ser man at det er de samme kommunikasjonsprinsippene som er virksomme:

- *Personalet retter sin oppmerksomhet mot foreldrene og følger deres signaler.* Dette innebærer en lyttende og sensitiv holdning fra personalets side som står i motsats til det å ha et ferdig opplegg for samtalen som foreldrene må innrette seg etter.

- *Personalet gir foreldrene positiv bekreftelse på det foreldrene bringer inn.* Dette innebærer å vise positiv interesse for det foreldrene formidler og å oppmuntre til og støtte deres løsningsstrategier.

- *Personalet markerer start og slutt i situasjonen på en positiv og tydelig måte, slik at foreldrene kan innrette seg etter de rammer som gjelder.*

- *Personalet påser at alle får sin tur i samtalen.* Personalet bør sikre at foreldrene kommer til, at de blir aktivert. Det bør legges til rette for dialog alle aktørene imellom.

- *Personalet bruker benevnelse for å berike og/eller strukturere situasjonen.* Personalet setter ord på det som skal skje og hjelper evt. foreldrene til å sette ord på det de vil ta opp. Personalet utnytter også det som skjer i situasjonen som en mulighet til å berike/utvide dette ved å gå videre, spørre mer, gi informasjon, utheve det som er viktig osv. Selv om man ønsker å komme bort fra at personalet opptrer som om de er fasiter og har svar på alt, skal det heller ikke bli slik at man ikke utnytter muligheter til å tilføre foreldre mer kunnskap, dele med dem det man kan. Det som er viktig er at dette skjer på en gjensidig måte, der det foreldrene bringer inn blir utgangspunktet og deres responser blir avgjørende for om man stopper raskt eller går videre.

- *Dele gleder.* Dette er viktig for atmosfæren i samtalen.

- *Personalet leder kommunikasjonen.* Det er viktig at personalet lager en ramme for samtalen der foreldre kan komme med både positive og negative ting. At foreldrene får det «rommet» de trenger. Dette krever at personalet er trygg på sin egen rolle, og på at de kan lede situasjonen slik at den holder seg innenfor den rammen som er satt. Personalet må vite hva det er med deres egen kommunikasjon og atferd som kan åpne og stoppe kommunikasjon fra forelderens side.

Gjennomføring av Marte meo veiledning

Før man kan ta video-opptak i barnehagen, må foreldrene ha gitt sin tillatelse til dette. Det er viktig at foreldrene får god informasjon om hva denne måten å gi veiledning på går ut på, slik at de blir trygge på hvordan video-opptakene skal brukes. Datatilsynet har strenge regler for oppbevaring av opptak og sletting etter bruk. Hvis opptakene skal brukes til noe annet enn veiledning av personalet, f.eks. til undervisningsformål, må foreldrene gi spesiell tillatelse til dette.

Arbeid med relasjoner innad i barnehagen

Marte meo prinsippene handler mye om den voksnes sensitivitet for og evne/vilje til å følge barns initiativ. Det blir samtidig understreket at den voksnes ledelse og intensjonalitet i samspillet er viktig. Man kan si at barnets initiativ og den voksnes ledelse er to ytterpunkt i en samspillsdimensjon. Det må være en balanse mellom disse ytterpunktene, men den balansen vil variere utfra hvilken type situasjon det er snakk om.

Det kan synes hensiktsmessig å grovsortere de ulike samspillssituasjonene i barnehagen i tre kategorier med utgangspunkt i grad av struktur. Grad av struktur påvirker igjen den hensiktsmessige balansen mellom ledelse og initiativ.

Strukturerte situasjoner:

Dette er situasjoner med et klart definert mål, som skal gjennomføres i løpet av relativt avgrenset tid. Eks. påkledning/avkledning i forbindelse med utetid, ulike ritualer ved overgangssituasjoner, samlingsstund med et definert innhold osv.

I disse situasjonene kreves det stor grad av ledelse fra den voksnes side. Barna skal løses gjennom noe, uten unødige konflikter og misforståelser. Barnas initiativ må være i tråd med situasjonen for å være hensiktsmessig. Barna må i stor grad gjøre det som forventes av dem. Det er ikke mye rom for andre typer initiativ, som bryter med rammen for situasjonen. Den voksnes ledelse bør i slike situasjoner være klar og tydelig, men ikke mer styrende og rigid enn nødvendig. Det må være klart for barna hva som forventes av dem, og de må få den støtten de trenger skritt for skritt slik at de mestrer det de skal. Det bør legges stor vekt på å opprette og bevare en positiv atmosfære i disse situasjonene som krever av barna at de innordner seg etter gjeldende regler og rammer.

Tydelig oppstart der barnas oppmerksomhet sikres, benevnelse og et samstemt nonverbalt og verbalt uttrykk er effektive virkemidler i strukturerte situasjoner. Den voksne må også ha et repertoar for å holde på barnas oppmerksomhet og om nødvendig kunne intensivere denne. Voksne som snakker tydelig, bruker endring av stemmeleie, forsterker det de sier med bruk av tydelig blick og andre nonverbale signaler og som har en humoristisk og glad tone oppnår gjerne en rolig og samlet barnegruppe.

Det er viktig at den voksne er bevisst på hvilken bekreftelse hun gir på hvilke initiativ. Hun må ikke bekrefte barnet på en slik måte at det tror det kan gå videre for så å oppleve å bli stoppet på en negativ måte etterpå. Når barn har initiativ som det ikke er rom for, må barna stoppes på en måte som lærer dem noe om spillereglene for situasjonen, samtidig som de føler seg ivaretatt. Det å stoppe barnet skal ikke bety å avvise barnet, eller gi barnet unødig negativ korrigering. Ofte er det nok å bekrefte at man har hørt eller sett barnet, og så minne barnet på om hva det er som foregår nå.

Semistrukturerte situasjoner:

Dette er situasjoner der det fortsatt er et klart mål for hva som skal foregå, men det er større rom for barnets initiativ enn i de foregående situasjonene. Tiden er gjerne heller ikke så begrenset. Eks. på slike situasjoner er måltid, ulike bordaktiviteter, gå tur, noen former for lekeaktiviteter o.l.

I disse situasjonene er det særlig rom for at barna prater med hverandre i tillegg til det som skal gjennomføres. Mens barna spiser kan de utveksle historier, fortelle hverandre ting, utvide hverandres innspill, le sammen osv. De kan altså ta mange initiativ utenom det som har strengt med situasjonen å gjøre, men de må holde seg til rammen for situasjonen. Ved måltid må de sitte ved bordet og spise, men de kan gjøre mye i tillegg til det. Den voksnes ledelse blir bare nødvendig for å stoppe initiativ som bryter helt med situasjonen, f.eks. det å forlate bordet under måltid, eller for å få en rimelig balanse i hvem det er som får tur i situasjonen.

Den voksne bør se hva det er som skjer spontant barna i mellom, og heller følge og utvide dette enn selv å bringe inn helt nye initiativ.

De beste situasjonene med turtaking starter med at initiativ fra barna følges opp. Barna er svært opptatt av hverandre. Men noen barn vil pga. mangelfull sosial kompetanse ha problemer med å fungere i et samspill i en gruppe. Alle mulige situasjoner bør benyttes av personalet for å trene disse barna i å lytte på andre, vente på tur, selv tørre å ta tur, gi respons osv. Barna må få konkret støtte der og da på hva de kan gjøre, slik at de gradvis fungerer bedre sosialt. De må også få positiv bekreftelse når de gjør det man foreslår.

Når den voksne selv introduserer initiativ i slike situasjoner, må hun være opptatt av å sjekke ut hvilken respons hun får fra barna. Man må være klar over at det er vanskelig for barn å gå ut av sitt eget oppmerksomhetsfokus for å innrette seg etter en annens. Er barna opptatt av det hun formidler? Forstyrres de i det de egentlig var opptatt med? Barnas respons må få konsekvenser for det hun velger å gjøre videre. Barna skal være en gjensidig spillpartner som man innretter seg etter.

Den voksne bør i de semistrukturerte situasjonene i størst mulig grad gripe fatt i de mulighetene som ligger i barnas initiativ, uansett hvor små disse måtte være. Det er gjerne mer enn nok av dem, også blant de barna som ikke er så verbale og spontane.

Frie situasjoner, med lite struktur:

Med dette menes de frie lekesituasjonene. Dette er barnas arena. I barnehagen

bør det være stort rom for frie lekesituasjoner der barn-barn samspillet med sine horisontale relasjoner står i fokus.

Nyere forskning viser at det er i møtet med jevnaldrende at barn i førskolealder virkelig utvikler sin kommunikasjonskompetanse. Noe som betyr at de voksne i minst mulig grad bør være aktive i de frie lekesituasjonene. De voksne bør være klar over hvor betydningsfulle disse situasjonene er for barna, og de bør overvåke situasjonene med stor grad av sensitivitet for å fange opp når noen har behov for støtte. Alle barn trenger å være inkludert i leke-og venne-relasjoner, og man må vite hvem som evt. ikke er det. Disse barna vil trenge voksenstøtte for å fungere i lek, men den må gis på en måte som gjør at barna stadig greier seg bedre på egen hånd.

Den voksne må være sensitivt til stede og ha vilje til å gripe konstruktivt inn ved behov. Målet må være at barna skal være minst mulig avhengig av den voksne i lekesituasjoner. Men for mange barn vil den voksnes tilstedeværelse være viktig for at de skal holde seg i ro i situasjonen. Den voksnes oppmerksomhet kan bidra til å øke barnets oppmerksomhet, ro og konsentrasjon. Mens det at den voksne går eller selv er for aktiv kan forstyrre og bryte barns oppmerksomhet.

Veksling i grad av struktur:

I løpet av barnehagedagen vil barna oppleve mange situasjoner med ulik grad av struktur. Dette gir barna trening i ulike ferdigheter. Det enkelte barn vil gjerne fungere ulikt i de ulike situasjonene, og ha ulike støttebehov. Noen fungerer optimalt med stor grad av struktur, mens andre blomstrer i de frie situasjonene. De voksne bør vite hvilke barn som trenger hva når, og sørge for støtte og utviklingsmulighet når situasjonen ikke helt passer barnet.

Det er helt klart at barnehagen med sin mulighet til å veksle mellom grad av voksenstyring, har unike muligheter til å tilføre barn viktig samhandling- og kommunikasjonskompetanse. (Frønes 1994)

Marte meo veiledning

Man har to hovedinnfallsvinkler når man bruker Marte meo-metoden i veiledning av barnehagepersonale. Enten gjennomfører man en generell opplæring/veiledning, der personalet blir kjent med Marte meo-metoden gjennom gjennomgang av eget filmmateriell knyttet til informasjon om metoden, ideologi og kommunikasjonsprinsippene, eller så knyttes veiledningen til arbeid med barn med spesielle behov der personalet trenger veiledning på hvordan de skal forholde seg til barnet/barna.

Målet med den generelle veiledningsformen er gjerne at personalet skal bli bevisstgjort på egen kommunikasjon med barna og effekten av denne på barnas atferd. Det vil oftest bli lagt særlig vekt på å identifisere positive sekvenser, hva fungerer bra for barna og hvorfor? Det legges vekt på å klargjøre hvordan den voksne bør tilpasse sin ledelse til grad av struktur i situasjonen. Og det vil bli forsøkt tydeliggjort hvilke ressurser barna har og hvilke støttebehov de har i ulike situasjoner.

Erfaringen fra generell veiledning er at personalet sjelden opplever det som kommer frem som noe dramatisk nytt, men at det øker deres bevissthet på hvor viktig deres kommunikasjon er. De ser ofte enkeltbarn som trenger en annen form for støtte enn den de får pr. idag, og de får bekreftelse på at de gjør svært mye som er bra for barna.

Veiledningen fører gjerne til en del praktiske endringer på avdelingen. Kanskje er det ikke de barna som trenger det mest som sitter nær de voksne ved måltid o.l. Alt for ofte sitter små og/eller beskjedne barn på enden av bordet der de ikke blir sett av noen.

Når det gjelder effekt av denne formen for veiledning, er det viktig å fremholde at endringer på samspillsnivå i mange tilfeller krever en langvarig prosess. Det vil være personalets interesse for å jobbe videre med det Marte meo-metoden har brakt inn av ny bevissthet som avgjør om det vil skje synlige endringer av praksis.

Veiledning knyttet til barn med spesielle behov starter oftest fordi personalet ønsker hjelp for å kunne gi barnet den støtte det trenger. Det har vært jobbet med handikappede barn og deres samhandling med barnegruppen, med barn som ikke fungerer i lek, med barn som ikke hevder seg i barnegruppen, med barn som er negativt dominerende, urolige barn osv. Dette veiledningsarbeidet knyttes til definering av hvilke behov barnet synes å ha og avtaler om hva personalet kan prøve ut for å støtte barnet. Opptak over tid viser om det skjer noen endring både hos personalet og barnet.

I forhold til barn med spesielle behov, synes det viktig at alle som omgås barnet i det daglige benytter de samme prinsippene i sitt samspill med barnet. Når et barn har en spesialpedagog eller assistent øremerket for seg, er det viktig at ikke bare denne fungerer godt sammen med barnet. Resten av personalet må også vite hvordan de skal forholde seg positivt til barnet. På den måten blir barnets utvikling støttet uavhengig av hvem det er sammen med. Dette sikrer barnet mer og hyppigere støtte og det minsker sårbarheten ved fravær.

Marte meo-metoden som redskap i foreldrearbeid

Når man har prøvd ut bruk av Marte meo-metoden i foreldrearbeidet har man:

- anvendt prinsippene for å jobbe med samspillet mellom personale og foreldre i daglige møtesituasjoner, foreldresamtaler og i rådgivningsarbeid.
- formidlet kunnskap om barns behov for utviklingsstøtte til foreldre på foreldremøter, temamøter, foreldregrupper osv.
- funnet nye former for samarbeid med foreldre i arbeidet med barn man er bekymret for.

På den ideologiske siden synes det som om Marte meo-metoden kan bidra til å fremskynde en faglig utvikling innen foreldrearbeid der det er et klart ressurs- og medvirkningsorientert fokus. Kommunikasjonsprinsippene synes å være et hensiktsmessig redskap for å sikre dialog med foreldre, og en aktiverende form for rådgivning/støtte.

Daglige møtesituasjoner

Hente og bringesituasjoner skal sikre barnet gode overganger mellom det å være hjemme og det å være i barnehagen. I disse situasjonene ligger det store muligheter for å skape helhet rundt barnet. Og for å utvikle og vedlikeholde et godt forhold mellom personale og foreldre.

Analyse av den kommunikasjonen som foregår i disse situasjonene viser hvordan personalet responderer på ulike foreldre. Det er ikke alltid det er de som trenger mest støtte som får det. Tvert imot er det svært lett å bli «kuppet» av verbale, imøtekommende foreldre, mens de som er usikre eller motvillige kan bli oversett. Det er ikke alltid personalet er oppmerksom på at det er slik, og studie av videoopptak sammen med veileder kan føre til at man ser at praksis må endres. Denne samspillsanalysen fører også ofte til en diskusjon om hva slike situasjoner bør gi rom for, og hva det er som må styres til andre settinger. F.eks. synes det å være slik at når personalet blir mer imøtekommende og åpner opp for et nærmere samarbeid med foreldre, er det noen som får behov for å bruke alle situasjoner sammen med personalet til å be om råd, fortelle om sine

livsproblemer osv. Bevissthet om hvordan man kan lede kommunikasjonen på en positiv måte, vil gi personalet en større trygghet til å møte disse situasjonene.

Foreldremøter

Før barnehager har startet opp Marte meo veiledning, har de fleste valgt å gi informasjon til foreldrene om dette på foreldremøter. Foreldrene har samtidig fått informasjon om metoden, teori og kommunikasjonsprinsippene. Denne kunnskapen om samspill og barns behov for utviklingsstøtte kan foreldre selv dra nytte av om de ønsker det. Mange foreldre får umiddelbart spørsmål om egne samspillsituasjoner med barna, kanskje særlig hva man skal gjøre for å «sette grenser» for barnet. Hvis foreldrene da blir oppfordret til å tenke ut løsninger selv, hvordan de kan anvende kommunikasjonsprinsippene, vil slike diskusjoner være fruktbare.

Foreldregrupper

Ved mange barnehager har man ulike former for samtalegrupper med foreldre. Her tar man gjerne opp ulike tema som foreldrene selv melder behov for, og drøfter disse i gruppen. Det er viktig at den som leder slike grupper sørger for at man får etablert et trygt klima i gruppen, er konkret og løsningsorientert og at alle kommer til med det de ønsker. På den måten vil foreldre kunne få en økt bevissthet om muligheter for løsninger på samspillsproblemer, og de kan forsøke å sette disse ut i livet på egen hånd.

En del foreldre uttrykker at de opplever det som positivt å få hjelp til å se og huske barnas positive atferd. De blir i perioder overveldet av det de synes er vanskelig, noe som kan føre til en ensidig negativ oppfatning av barnet. Dette fører igjen lett til et selvforsterkende negativt samspill med barnet. Marte meo-metoden's vekt på positiv bekreftelse og på det å lete etter positive initiativ kan da være et nyttig korrektiv.

Å lede grupper er ikke alltid like enkelt, og det kan være nyttig å få veiledning på dette ved at det tas utgangspunkt i video-opptak fra gruppekommunikasjonen.

Foreldresamtaler

Ved flere barnehager har man jobbet med utvikling av foreldresamtalen ved å jobbe med video-analyse av kommunikasjon mellom foreldre og personale. På den måten får personalet selv anledning til å evaluere egen praksis, og kan få veiledning på hvordan hun kan endre på denne for å oppnå målene med samtalen. Det vanligste problemet med slike samtaler er at foreldrene ledes over i en mer passiv rolle enn man egentlig ønsker. Personalet blir lett for opptatt av det de på forhånd har bestemt seg for å formidle, uten å sjekke ut hva foreldrene ønsker/trenger. Et annet problem er hvordan ta opp vanskelige tema uten at dette blir støtende for foreldrene. Når foreldre selv ber om råd/hjelp, kan det være

vanskelig å gi dette uten å bli for opptatt av å måtte finne løsninger for foreldrene.

Det har vist seg å være nyttig å kombinere veiledning utfra opptak av samtaler med rollespill, der man øver seg på en annen kommunikasjonsform.

Det har også vært forsøkt å benytte video-opptak av barnet i barnehagen som et virkemiddel i foreldresamtaler. Dette har hatt flere hensikter. I noen tilfeller har det kun vært for å visualisere informasjonen om hvordan barnet har det i barnehagen. De fleste foreldre opplever dette som svært positivt, fordi de da får innblikk i barnets barnehagehverdag. I andre tilfeller har man vist opptak fra situasjoner i barnehagen for å vise foreldre hva man der gjør for å løse noe som foreldrene selv opplever som vanskelig i eget samspill med barnet. Dette blir gjerne utgangspunktet for en diskusjon om hva foreldrene selv kan prøve ut.

Arbeid med utsatte familier

Når ansatte i barnehager får større kompetanse i bl.a. Marte meo-metoden, fører det nesten alltid til at de begynner å jobbe med egne holdninger i arbeidet med utsatte familier. En faglighet som innebærer at man for barnets skyld skal etablere en så positiv allianse med foreldrene som mulig, uansett hvordan foreldrene er, fører gjerne til at personalet finner ut at de må endre på sin atferd overfor foreldrene. De blir mer opptatt av å legge vekt på det positive når de er i kontakt med foreldrene. Og de blir mer konsekvent opptatt av å fremme foreldres egne løsningsstrategier.

De blir gjerne også mer opptatt av å støtte et godt forhold mellom barn og foreldre, og kan gi støtte i situasjoner mellom barn og foreldre som bidrar til at foreldrene blir mer oppmerksom på barnets behov og på positive elementer i samspillet.

Avslutning

Marte meo-metoden innebærer ingen dramatisk endring av det faglige arbeidet i barnehager. Men metoden, med sin teoretiske og ideologiske forankring, synes å «finslipe» noe av den faglighet man allerede har. Anvendelse av Marte meo-metoden vil i barnehager, som i familier, i mange tilfeller føre til økt sensitivisering fra de voksnes side. Dette vil gjelde både overfor barna og foreldrene. I og med at små barn tilbringer mye tid i barnehagen er det viktig at personalet er i stand til å etablere gode mellommenneskelige relasjoner og kunne fungere som et positivt bindeledd mellom hjem og barnehage.

Litteratur

- Askeland, Elisabeth. Div. upubliserte foredrag 1991-94.
- Bronfenbrenner, Urie. 1979. *The Ecology of Human Development*. Cambridge.
- Bø, Inge. 1989. *Barnet og de andre*. Tano.
- Claezon, Ingrid. 1996. *Mot alla odds*. Mareld.
- Drugli, May Britt. 1994. *Marte meo i barnehagen*. Rapport, Trondheim Kommune.
- Frønes, Ivar. 1994. *De likeverdige*. Universitetsforlaget.
- Hundeide, Karsten. 1996. Ledet samspill. *Vett og Viten*.
- Juul, Jesper. 1988. *Familierådgivning-perspektiv og proces*. Schönberg.
- Klein, Pnina. 1990. *Formidlet læring*. Universitetsforlaget.
- Lamer, Kari. 1996. *En, to, tre-ingen flere med*. Universitetsforlaget.
- Lind, Lene. 1990. Forstå mig dog. Pedagogisk Forum.
- Mjeldheim, Bjørg. Marte meo-metoden. *Barnevernpedagogen 1-93*.
- Ogden, Terje. 1995. *Kompetanse i kontekst*. Barnevernets Utviklingscenter 3/1995.
- Rød Hansen, Bjørg. 1991. *Den første dialogen*. Solum.
- Sagbakken, Anne. 1993. *Barnevern i barnehagen*. Kommuneforlaget.
- Watzlawick, Paul. 1967. *Pragmatics of Human Communication*. Northon.
- Øvereide, Halldor. 1995. *Samtaler med barn*. Høyskoleforlaget.